

ИВАН ВАЗОВ - „НЕМИЛИ НЕДРАГИ“

МИСИЯТА НА МАКЕДОНСКИ

Особено място в повествователното действие на Вазовата повест „Немили-недраги“ заема десета глава - мисията на Македонски. Граничната линия между чуждо и родно в порива към свобода е река Дунав. Нейната водна „гръд“, скована в ледове, трябва да прекоси Македонски.

„Тутакси на пътя му се изпречи една черна ивица“ - така Вазов въвежда драматично напрегнатия епизод с първото препятствие по пътя на Македонски от румънския бряг на Дунав до къщата на баба Тонка в Русе, където се крие Левски, за да му занесе важно писмо от БРЦК в Букурещ.

Като коментира в девета глава смълчаването на хъшовете, след като Владиков им съобщава за отговорната задача, която някой от тях трябва да изпълни, Вазов пише: „Защото всеки разбираше, че колкото е необходимо да се изпрати пратеник до Левски, толкова беше и опасно минуването на Дунава.“ Сега, в десетата глава, тези думи се потвърждават. За преминаването по замръзналата широка река и избягването на опасни срещи с турските граничари и патрули Македонски се е приготвил старателно. Затова говорят облеклото, револверът и тоягата с остър връх, както и изборът на място на турския бряг, където при опасност може да се притули. Друго доказателство е старателно избраният ориентир за преминаването между двата караула, разположени само на сто разкрача един от друг, както и портата, през която да влезе в къщата на баба Тонка. Единственото, което Македонски не успява да предвиди, е незамръзналото течение по реката. Случаят го поставя в ситуация на изненада и търсене на изход, а за всичко това са необходими ясна мисъл, самообладание и бързи реакции.

Като създава впечатлението, че благоприятен изход от тази ситуация няма, Вазов увеличава напрежението. Незамръзналата водна ивица е така широка („три разкрача“), че не може да се прескочи, и така дълга, че не може да се заобиколи. Краят ѝ не се вижда нито наляво, нито надясно. Впечатлението за безизходност и обреченост на мисията на неуспех Вазов подсилва с кратко, но емоционално описание: „Водата, черна, страшна, шумеше глухо пред него и отваряше една грозна пропаст за стъпките му.“ Внушението на писателя е ясно. При тези обстоятелства Македонски не бива да бъде обвинен в малодушие, ако се върне. Неслучайно сам заключава: „Невъзможно беше да се заобиколи.“ Само миг колебание и съмнението е преодоляно. Неговата задача е да оцелее и да влезе в къщата на баба Тонка, незабелязан от никого.

Динамично развиващото се по-нататък действие разкрива Македонски като трезвомислещ и находчив участник в революционното движение за освобождение на България. На път към дунавския бряг от зоркия му поглед не убягва една дъсчена колиба и сега той бързо съобразява, че една дъска от нея би му послужила да преодолее непредвиденото препятствие, изпречило се на пътя му.

Новата неочакваност - стопанинът на колибата се оказва в нея - подлага героя на нови изпитания. Напълно в съответствие на характера му са дързостта и грубостта, с които посреща опита на влаха да попречи на отпарянето на една дъска от покрива на колибата му и на откъването ѝ. Привикнал да се осланя на физическите си сили, пратеникът на БРЦК и сега разчита на тях. Динамичното развитие на борбата за една дъска е съпроводено и с динамичен диалог.

Авторът среща двама еднакво силни и неотстъпчиви противници. Той не отрича правото на влаха да защити своята собственост, но и подтекстово, и пряко застава зад патриотичния мотив на Македонски да се сдобие с дъската. Повтарящото се наречие „ниско“ в думите му, съпровождащи кратките реплики на героя, изразява стремежа на съобразителния хъш да не привлече вниманието на румънските граничари. Той нито за момент не забравя изискванията за успех на мисията си. В името на тази

патриотично значима цел, той успява да потисне гнева си, да обуздае избухливостта си и да се обърне към влаха с любезното и свойско обръщение „побратиме“. Македонски щедро предлага за една дъска два франка.

Този жест, ненамерил отзвук у влаха, оправдава в още по-висока степен приложеното насилие. Оценъчната авторова характеристика е изразена пряко в изречение, в което на незначителното - „една дъска“ - е противопоставено обществено и патриотично значимото - „цяло едно предприятие“, т. е., важен и решителен момент от подготовката за освобождението на България. Неслучайно в този драматично напрегнат момент „дъската“ става негово съсредоточение, път към успеха.

По силата на авторовото художествено въздействие борбата между двамата противници възприемаме като двубой на бойното поле. В епизода усилията на Македонски са изобразени посредством глаголи - „напъна се, изпухтя, бутна противника си и падна върху него“, а на влаха - с епитетите „разтреперан, упорит“. Развързката на епизода, след решителните, свръхнапрегнати действия на силния и издръжлив хъш, е дадена с лаконичната фраза - „Влахът не мръдна вече“.

Посредством художественото представяне на драматично наситения епизод Вазов не само създава слухови и зрителни представи, но и умело внушава на читателя, че в случая Македонски не извършва престъпление, защото е направил възможното, за да се сдобие по мирен път с така необходимото му средство за изпълнението на благородно и хуманно дело, чиято крайна цел е възвръщане на правото на българския народ да бъде свободен.

Трите етапа в преодоляването на първото препятствие са подредени хронологично. Повествователно и времево най-кратък, но емоционално най-силен е третият от тях, преминаването на Македонски над ледената водна бездна с риск за живота си.

Героят не размишлява върху двата възможни изхода в случая: да се откаже от поетата задача поради независещи от него обстоятелства или да направи рискован опит да мине по импровизирания мост, защото вече е избрал смъртно опасния, но по-достойния. За да убеди читателя, че този опит може да се нарече героичен, Иван Вазов не само дава точни сведения за дължината и ширината на дъската - тя едва се опира о краищата на леда и е широка около педя и половина, но и добавя: „Една никаква случайност, едно малко кривнуване можеше да го провали.“ Читателят не е забравил и за силния леденостуден вятър, увеличаващ опасността Македонски да загуби равновесие. При тези обстоятелства са нужни смелост и решителност, дързост и непреклонност, хладнокръвие и самообладание, както и високо съзнание за патриотична отговорност и пълна отдаденост на една велика идея. У Македонски всичко това е в здраво единство и хармония. Но в този така критичен момент е необходимо и нещо друго: вяра, че Бог благославя всяко свято дело и помага на всеки, посветил живота си на него. Такъв е подтекстовият смисъл на авторовите думи: „Македонски, който от години не беше се кръстил, сега пред тая зеюща яма неволно дигна ръка и се прекръсти; стъпи на страшния мост и премина благополучно на другата страна.“

Македонски достойно отговаря на изискванията, изредени от Владиков като необходими за този, който бъде удостоен с важната, но крайно опасна мисия, с една „святата работа“: „безстрашлив и паметлив“, „дързостен и изкусен“. Преодоляването на ненужно изпречилото се препятствие, заплашващо да спре порива към родното и свободата на Вазовите хъшове, е важно условие за разкриване същността на патриотичния мотив, определящ действията на героя, който сам констатира пристрастието си към риска и опасностите: „Македонски бяга от глада, но не бяга от смъртта“.

Епизодът с мисията на Македонски разкрива личната човешка позиция и героично пристрастие на Вазовите хъшове към националноосвободителната идея.